

آیا در واقعه‌ی عاشورا سرهای همه ۷۲ تن را بریدند یا نه؟

سؤال کننده: دانشجو

پاسخ:

واقعه‌ی عاشورا، غمبارترین واقعه‌ی تاریخی است که در اسلام اتفاق افتاد. تا هنوز که هزار و اندی سالها از این فاجعه‌ای عظیم می‌گذرد، دل‌های مسلمانان و حتی غیر مسلمانان نیز برای مظلومیت شهدای کربلا داغدار و عزادار است. در پاسخ به سؤال شما، چند نکته را ذکر می‌کنیم:

نکته اول: فرستادن سر امام حسین علیه السلام در روز عاشورا به سوی کوفه

طبق روایات تاریخی در منابع شیعه و اهل سنت، عمر بن سعد در روز عاشورا سر مبارک حضرت سید الشهداء علیه السلام را از بدن مطهر جدا کرد و به دست خولی و حمید بن مسلم به سوی عبید الله بن زیاد فرستاد. مرحوم سید بن طاووس می‌نویسد:

«ثُمَّ إِنَّ عُمَرَ بْنَ سَعْدٍ بَعَثَ بِرَأْسِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ وَهُوَ يَوْمُ عَاشُورَاءَ مَعَ خَوْلِيِّ بْنِ يَزِيدَ الْأَصْبَحِيِّ وَحُمَيْدِ بْنِ مُسْلِمِ الْأَزْدِيِّ إِلَى عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ زِيَادٍ.»
«پس از آن، عمر بن سعد سر حسین علیه السلام را در آن روز، که همان روز عاشورا است، همراه خولی بن یزید اصبحی و حمید بن مسلم ازدی به سوی عبید الله بن زیاد فرستاد.»

السید ابن طاووس، الحسینی، علی بن موسی - متوفای ۶۶۴ ق -، اللهوف فی قتلی الطفوف، ص ۸۵، ناشر: أنوار الهدی - قم - ایران، چاپخانه: مهر، چاپ: الأولی، سال چاپ: ۱۴۱۷
شیخ مفید نیز در کتابش، بر این مطلب تصریح کرده است:

«وسرح عمر بن سعد من یومه ذلك - وهو یوم عاشوراء - برأس الحسين علیه السلام مع خولي بن یزید الأصبحي وحمید بن مسلم الأزدي إلى عبید الله بن زیاد ..»

البغدادی، الشیخ المفید محمد بن محمد بن نعمان، العکبری، - متوفای ۴۱۳ ق -، الإرشاد فی معرفة حجج الله علی العباد، ج ۲، ص ۱۱۳، تحقیق: مؤسسه آل البيت علیهم السلام لتحقیق التراث، ناشر: دار المفید للطباعة والنشر والتوزیع - بیروت - لبنان، سال چاپ: ۱۴۱۴ - ۱۹۹۳ م

بلاذری از علمای تاریخ اهل سنت نیز می‌نویسد:

«وبعث عمر برأس الحسين من يومه مع خولي بن يزيد الأصبحي من حمير، وحميد بن مسلم الأزدي إلى ابن زياد فأقبلا به ليلاً فوجدا باب القصر مغلقاً، فأتى خولي به منزله فوضعه تحت أجانة في منزله، وكان في منزله امرأة يقال لها النوار بنت مالك الحضرمي فقالت له: ما الخبر؟ قال: جئت بغنى الدهر، هذا رأس الحسين معك في الدار. فقالت: ويدك جاء الناس بالفضة والذهب وجئت برأس ابن بنت رسول الله، والله لا يجمع رأسي ورأسك شيء أبداً.»

«عمر بن سعد سر حسین علیه السلام را در روز عاشورا، همراه خولی بن یزید اصبحی از قبیله‌ی حمیر و حمید بن مسلم ازدی به نزد ابن زیاد فرستاد. آنها شبانه به کوفه رسید دیدند درب قصر بسته بود، خولی سر امام را به منزلش آورد و آن را زیر اجاق در منزلش نهاد. همسرش به نام نوار دختر مالک حضرمی به او گفت: چه خبر آورده‌ای؟ خولی گفت: چیزی آورده‌ام که تا همیشه بی‌نیاز می‌شوی، این سر حسین است که در خانه‌ای تو است. همسرش گفت: وای بر تو، مردم طلا و نقره می‌آورند؛ اما تو سر فرزند دختر رسول خدا را آورده‌ای؟ به خدا سوگند دیگر سر من و تو را در یک بستر هیچ چیزی به هم نمی‌رساند.»

البلاذری، أحمد بن يحيى بن جابر_متوفای ۲۷۹ ق_، أنساب الأشراف، ج ۱، ص ۴۲۴، طبق برنامه الجامع

الكبير.

در کتاب «بغیة الطلب فی تاریخ حلب»، آمده است، همان لحظه‌ای که امام حسین علیه السلام به شهادت رسید، سر مبارکش را نزد عبید الله بن زیاد فرستاده شد:

«وبعث عمر بن سعد برأس الحسين من ساعته إلى عبید الله بن زیاد مع خولي ابن

یزید الأصبحی.»

کمال الدین عمر بن أحمد بن أبی جرادة_متوفای ۶۶۰ ق_، بغیة الطلب فی تاریخ حلب، ج ۶، ص ۲۶۳۰،

تحقیق: د. سهیل زکار، دار النشر: دار الفکر،

نکته دوم: بریدن سرهای بقیه اصحاب در روز یازدهم

در این که سرهای مبارک بقیه شهدای کربلا چه زمانی از بدن‌ها جدا شدند،

اقوال مختلف است و در این باره دو گزارش نقل شده است.

بلاذری تصریح دارد که در روز یازدهم سرهای شهدا بریده شد و پس از این که عمر بن سعد و همراهانش اهل بیت علیهم السلام را به سوی کوفه حرکت دادند، سرها را نیز روی نیزه ها زدند و با خود بردند:

«واقام عمر بن سعد یومه والغد، ثم أمر حمید بن بکیر الأحمری، فنادی فی الناس بالرحیل إلى الکوفة، وحمل معه أخوات الحسین وبناته ومن کان معه من الصبیان، وعلی بن الحسین الصغیر مریض، فلطمن النسوة، وصحن حین مررن بالحسین، وجعلت زینب بنت علی تقول:

یا محمداه صلی علیک ملک السما.

هذا حسین بالعرا، مزملٌ بالدماء، مقطع الأعضاء.

یا محمداه، وبناتک سبا یا وذریتک مقتلةٌ تسفی علیها الصبا.

فأبکت کل عدو وولی واحتزت رؤوس القتلی.»

«عمر بن سعد روز عاشورا و فردای آن، در کربلا ماند. پس از آن به حمید بن بکیر احمری دستور داد که مردم آماده‌ای رفتن به کوفه باشند. عمر بن سعد خواهران، دختران، کودکان، علی بن الحسین [برادر کوچک تر حضرت علی اکبر = امام سجاد علیه السلام] که مریض بود را همراه خود برد. هنگامی که اهل بیت به قتلگاه رسیدند، زنان به سر و سینه می‌زدند و فریاد کردند و حضرت زینب دختر امیر المؤمنین علیه السلام می‌گفت:

ای محمد! [جد بزرگوار] فرشتگان آسمان بر شما درود فرستد، این حسین تو است که عریان در خون طپیده و اعضایش بریده شده است. ای محمد! دخترانت اسیر شدند و ذریه‌ی تو کشته شدند که نسیم باد صبا بر بدن آنها می‌وزد. راوی می‌گوید: تمام دشمنان و دوستان به گریه در آمدند. و [در همان روز] سرهای شهدا را بردند.»

البلاذری، أحمد بن یحیی بن جابر_متوفای ۲۷۹ ق_، أنساب الأشراف، ج ۱، ص ۴۲۴، طبق برنامه الجامع

الکبیر.

دینوری حرکت کاروان و به نیزه زدن سرهای شهدا را دو روز بعد از واقعه‌ی

عاشورا می‌داند:

«وبعث عمر بن سعد برأس الحسین من ساعته إلى عبیدالله بن زیاد مع خولی ابن

یزید الأصبیحی. وأقام عمر بن سعد بکربلاء بعد مقتل الحسین یومین، ثم أذن فی الناس

بالرحیل، وحملت الرؤوس علی أطراف الرماح، وکانت اثنین وسبعین رأساً.»

«عمر بن سعد سر مطهر امام حسین علیه السلام را همان لحظه توسط خولی بن یزید اصبحی برای عبید الله بن زیاد فرستاد. عمر بن سعد دو روز بعد از شهادت امام حسین علیه السلام در کربلا ماند و سپس دستور حرکت داد و سرهای شهدا را به نیزه زدند و تعداد آنها هفتاد و دو سر بود.»

الدینوری، أحمد بن داود - متوفای ۲۸۲ق - الأخبار الطوال، ج ۱، ص ۳۸۳، تحقیق: د. عصام محمد الحاج علی، دار النشر: دار الکتب العلمیة - بیروت/لبنان، الطبعة: الأولى، ۱۴۲۱هـ - ۲۰۰۱م.

نقل دیگر این است که سرهای شهدا در روز عاشورا از بدنهای مطهر جدا شد و در همان روز توسط سه نفر به سوی کوفه فرستاده شد.

به نقل سید بن طاووس، به دستور عمر بن سعد روز عاشورا سرهای شهدا بریده و به دست شمر و قیس بن اشعث و عمرو بن حجاج به کوفه فرستاده شد:

«ثُمَّ إِنَّ عُمَرَ بْنَ سَعْدٍ بَعَثَ بِرَأْسِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامِ فِي ذَلِكَ الْيَوْمِ وَهُوَ يَوْمُ عَاشُورَاءَ مَعَ خَوْلِيِّ بْنِ يَزِيدِ الْأَصْبَحِيِّ وَ حَمِيدِ بْنِ مُسْلِمِ الْأَزْدِيِّ إِلَى عُبَيْدِ اللَّهِ بْنِ زِيَادٍ وَ أَمَرَ بَرءُ وَسِ الْبَاقِينَ مِنْ أَصْحَابِهِ وَ أَهْلِ بَيْتِهِ فَنظَّفَتْ وَ سَرَّحَ بِهَا مَعَ شَمْرِ بْنِ ذِي الْجَوْشَنِ لَعَنَهُ اللَّهُ وَ قَيْسِ بْنِ الْأَشْعَثِ وَ عَمْرٍو بْنِ الْحَجَّاجِ فَأَقْبَلُوا حَتَّى قَدِمُوا بِهَا إِلَى الْكُوفَةِ وَ أَقَامَ بَقِيَّةَ يَوْمِهِ وَ الْيَوْمَ الثَّانِي إِلَى زَوَالِ الشَّمْسِ.»

«عمر سعد در روز عاشورا سر بریده امام حسین علیه السلام را به خولی بن یزید اصبحی و حمید بن مسلم ازدی داد تا آنها آن را نزد ابن زیاد ببرند، سپس دستور داد سر از بدن سایر شهیدان جدا نمودند و آن سرها را به همراه شمر بن ذی الجوشن، و قیس بن اشعث، و عمرو بن حجاج به سوی ابن زیاد فرستاد، آنها سرها را به کوفه آوردند. عمر سعد در روز عاشورا و روز بعد تا ظهر، در کربلا ماند.»

السید ابن طاووس، الحسینی، علی بن موسی - متوفای ۶۶۴ق -، اللهوف فی قتلی الطفوف، ص ۸۵، ناشر: أنوار الهدی - قم - ایران، چاپخانه: مهر، چاپ: الأولى، سال چاپ: ۱۴۱۷

علامه مجلسی نیز از محمد بن ابی طالب، این قول را نقل کرده است:

«وقال محمد بن أبي طالب: ثم إن عمر بن سعد سرح برأس الحسين عليه السلام يوم عاشورا مع خولي بن يزيد الأصبحي، وحميد بن مسلم إلى ابن زياد ثم أمر برؤوس الباقين من أهله بيته وأصحابه فقطعت و سرح بها مع شمر بن ذی الجوشن إلى الكوفة»

وأقام ابن سعد يومه ذلك وغده إلى الزوال فجمع قتلاه فصلی عليهم ودفنهم ، وترك الحسين وأصحابه منبوذين بالعراء ، ...»

«عمر سعد در روز عاشورا سر بریده امام حسین علیه السلام را توسط خولی بن یزید اصبحی و حمید بن مسلم از دی برای ابن زیاد فرستاد، سپس دستور داد سر از بدن سایر شهیدان جدا نمودند و آن سرها را به همراه شمر بن ذی الجوشن، و قیس بن اشعث، و عمرو بن حجّاج به کوفه فرستاد. عمر سعد در روز عاشورا و روز بعد تا ظهر، در کربلا ماند سپس بر کشته های خودشان (لشکر یزیدیان) نماز خواند و دفن شان کرد؛ اما امام حسین علیه السلام و اصحاب شان را در بیابان رها کردند...»

المجلسی، محمد باقر -متوفای ۱۱۱۱ ق-، بحار الأنوار الجامعة لدرر أخبار الأئمة الأطهار، ج ۴۵، ص ۶۲، تحقیق: محمد الباقر البهبودی، ناشر: مؤسسة الوفاء - بیروت - لبنان، الطبعة: الثانية المصححة، ۱۴۰۳هـ - ۱۹۸۳م.
ابن کثیر نیز پس از ذکر این مطلب که خولی سر امام حسین علیه السلام را در خانه اش آورد، و فردای آن روز نزد عبید الله بن زیاد برد، تصریح می کند که بنا بر قول مشهور، سرهای بقیه شهدا نیز همراه سر امام بوده است:

«فلما أصبح غدا به إلى ابن زیاد فأحضره بين يديه ويقال إنه كان معه رؤس بقیة

أصحابه وهو المشهور ومجموعها اثنان وسبعون رأساً وذلك أنه ما قتل قتيل إلا احتزوا

رأسه وحملوه إلى ابن زیاد ثم بعث بها ابن زیاد إلى یزید بن معاوية إلى الشام.»

«صبحگاه، سر مطهر امام علیه السلام را نزد ابن زیاد برد و در جلوی او گذاشت. گفته می شود که سر مطهر امام، همراه بقیه سرهای اصحاب ایشان، بوده است و این قول مشهور است. تعداد سرهای مطهر شهدا، هفتاد و دو سر بوده است. دلیلش این است که سرهای همه شهدا را بریدند [و کشته ی دیگری نبود] و نزد ابن زیاد فرستادند. ابن زیاد نیز سرها را به سوی شام نزد یزید بن معاویه فرستاد.»

ابن کثیر الدمشقی، ابوالفداء إسماعیل بن عمر القرشی -متوفای ۷۷۴ ق-، البداية والنهاية، ج ۸، ص ۱۹۰، ناشر: مكتبة المعارف - بیروت.

نکته سوم: ۷۲ یا ۷۸ سر بریده شد

در باره این مطلب که سپاه عمر بن سعد، سرهای چند تن از شهدای کربلا را بریده اند، و تعداد سرهای بریده شده چه قدر بوده، اختلاف است.

طبق برخی گزارشها، ۷۸ سر از بدنهای مطهر شهدای کربلا و اصحاب امام حسین علیه السلام بریده شده است. سید بن طاووس می‌نویسد:

«وَرَوِيَ أَنَّ رُءُوسَ أَصْحَابِ الْحُسَيْنِ عَلَيْهِ السَّلَامُ كَانَتْ ثَمَانِيَةً وَ سَبْعِينَ رَأْسًا فَاقْتَسَمَتَهَا الْقَبَائِلُ لِتَقْرُبَ بِذَلِكَ إِلَى عَبِيدِ اللَّهِ بْنِ زِيَادٍ وَإِلَى يَزِيدَ بْنِ مُعَاوِيَةَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَجَاءَتْ كِنْدَةَ بِثَلَاثَةِ عَشْرَ رَأْسًا وَ صَاحِبَهُمْ قَيْسُ بْنُ الْأَشْعَثِ وَ جَاءَتْ هَوَازِنُ بِاِثْنَيْ عَشَرَ رَأْسًا وَ صَاحِبَهُمْ شِمْرُ بْنُ ذِي الْجَوْشَنِ لَعَنَهُمُ اللَّهُ وَ جَاءَتْ تَمِيمٌ بِسَبْعَةِ عَشَرَ رَأْسًا وَ جَاءَتْ بَنُو أَسَدٍ بِسِتَّةِ عَشَرَ رَأْسًا وَ جَاءَتْ مَذْحِجٌ بِسَبْعَةِ رُءُوسٍ وَ جَاءَ بَاقِي النَّاسِ بِثَلَاثَةِ عَشَرَ رَأْسًا.»

«روایت شده است: که سرهای یاران حسین علیه السلام هفتاد و هشت سر بود که قبائل عرب به منظور تقرب به دربار عبیدالله بن زیاد و یزید بن معاویه (خدا لعنتشان کند) میان خود قسمت کردند قبیله‌ی کنده با سیزده سر بریده آمد که رئیس‌شان قیس بن اشعث بود. هوازن با دوازده سر به ریاست شمر بن ذی الجوشن خدا لعنتشان کند. قبیله‌ی تمیم با هفده سر و بنی اسد با شانزده سر و مذحج با هفت سر و بقیه سپاه هم با سیزده سر.»

السید ابن طاووس، الحسینی، علی بن موسی - متوفای ۶۶۴ ق-، اللهوف فی قتلی الطفوف، ص ۸۵، ناشر: أنوار الهدی - قم - ایران، چاپخانه: مهر، چاپ: الأولی، سال چاپ: ۱۴۱۷

علامه مجلسی نیز از قول «محمد بن ابی طالب» این قول را نقل کرده است:

«وقال محمد بن أبي طالب: وروي أن رؤس أصحاب الحسين وأهل بيته كانت

ثمانية وسبعين رأساً واقتسمتها القبائل ليتقربوا بذلك إلى عبید الله وإلى یزید.»

العلامة المجلسی، بحار الأنوار، ج ۴۵ ص ۶۲

طبق گزارشهای دیگر ۷۲ سر از بدنهای مطهر جدا به نزد ابن زیاد فرستاده شد.

مرحوم شیخ طبرسی در کتاب اعلام الوری، می‌نویسد:

«وأمر برؤوس الباقين فقطعت وكانت اثنين وسبعين رأساً...»

«عمر بن سعد دستور داد سرهای بقیه اصحاب را قطع کردند که تعداد شان هفتاد و دو سر

بود.»

الطبرسی، أبی علی الفضل بن الحسن - متوفای ۵۴۸ ق-، إعلام الوری بأعلام الهدی، ج ۱، ص ۴۷۰،

تحقیق و نشر: تحقیق مؤسسه آل البيت عليهم السلام لإحياء التراث - قم، الطبعة: الأولی، ۱۴۱۷ هـ.

ابن حاتم عاملی نیز همین سخن را گفته است:

«وَأمر برؤوس الباقيين من أصحابه وأهل بيته فقطعت، فكانت **اثنين وسبعين رأساً**.

«...»

العاملی، الشیخ جمال الدین یوسف بن حاتم بن فوز_متوفای ۶۶۴ق_، الدر النظیم، ص ۵۵۹، ناشر:
مؤسسه النشر الاسلامی التابعه لجماعه المدرسین، قم المشرفه. بی تا.

مورخان اهل سنت نیز همین قول را گزارش کرده اند. بلاذری می نویسد:

«فحمل إلى ابن زياد **اثنان وسبعون رأساً** مع شمر بن ذي الجوشن، وقيس بن الأشعث وعمرو بن الحجاج الزبيدي، وعزرة بن قيس الأحمسي من بجيلة، فقدموا بالرؤوس على ابن زياد.»

«هفتاد و دو سر را همراه شمر بن ذی الجوشن، قیس بن اشعث، عمرو بن حجاج زبیدی
وعزرة بن قيس احمسي از قبیله ای بجیله، به سوی ابن زیاد بردند.»
أنساب الأشراف، ج ۱، ص ۴۲۴

بدر الدین عینی در کتاب «عمده القاری شرح صحیح البخاری»، نیز می نویسد:

«وكانت الرؤوس اثنين وسبعين رأساً.»

«سرهای شهدا، هفتاد و دو سر بوده است.»

العینی الحنفی، بدر الدین محمود بن أحمد_متوفای ۸۵۵ق_، عمده القاری شرح صحیح البخاری، ج ۱۶،
ص ۲۴۱، ناشر: دار إحياء التراث العربی - بیروت.

صاحب بغیة الطلب نیز می نویسد:

«وحملت الرؤوس على أطراف الرماح **وكانت اثنين وسبعين رأساً**.»

«سرها را بر سر نیزه ها زدند و تعداد آن هفتاد و دو سر بود.»

بغیة الطلب فی تاریخ حلب، ج ۶، ص ۲۶۳۰.

نتیجه ی کلی:

اولاً: سر مطهر امام حسین علیه السلام در روز عاشورا نزد ابن زیاد فرستاده شد
و همهی مورخان این مطلب را قطعی می دانند.

ثانیاً: در این که سرهای بقیه ی شهدای کربلا را چه زمانی به کوفه فرستادند، دو
قول نقل شده است. طبق یک نقل، در روز عاشورا و بنا به نقل دیگر، روز یازدهم عمر
بن سعد سرهای مطهر را همراه اهل بیت با خود بردند.

ثالثاً: در تعداد سرهای بریده شده نیز اختلاف است ولی تعداد هفتاد و دو سر،
قطعی است.

×موفق باشید

گروه پاسخ به شبهات

مؤسسه تحقیقاتی حضرت ولی عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف)